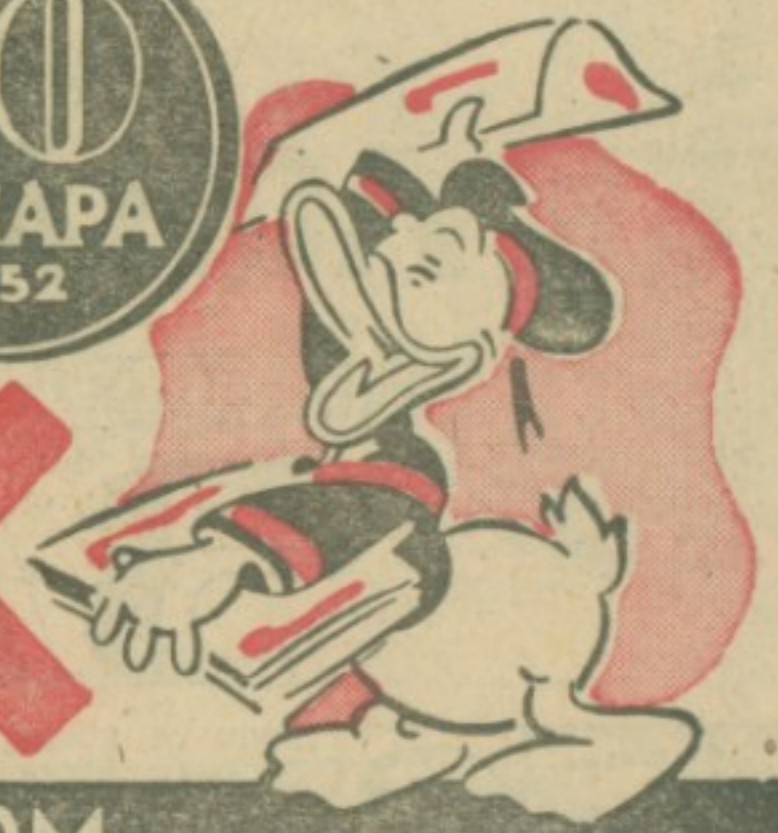

ПОЛИТИКИН

ЗАБАВНИК

10
ДИНАРА
1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIV — Број 20 — Субота, 17 мај 1952

WALT DISNEY:

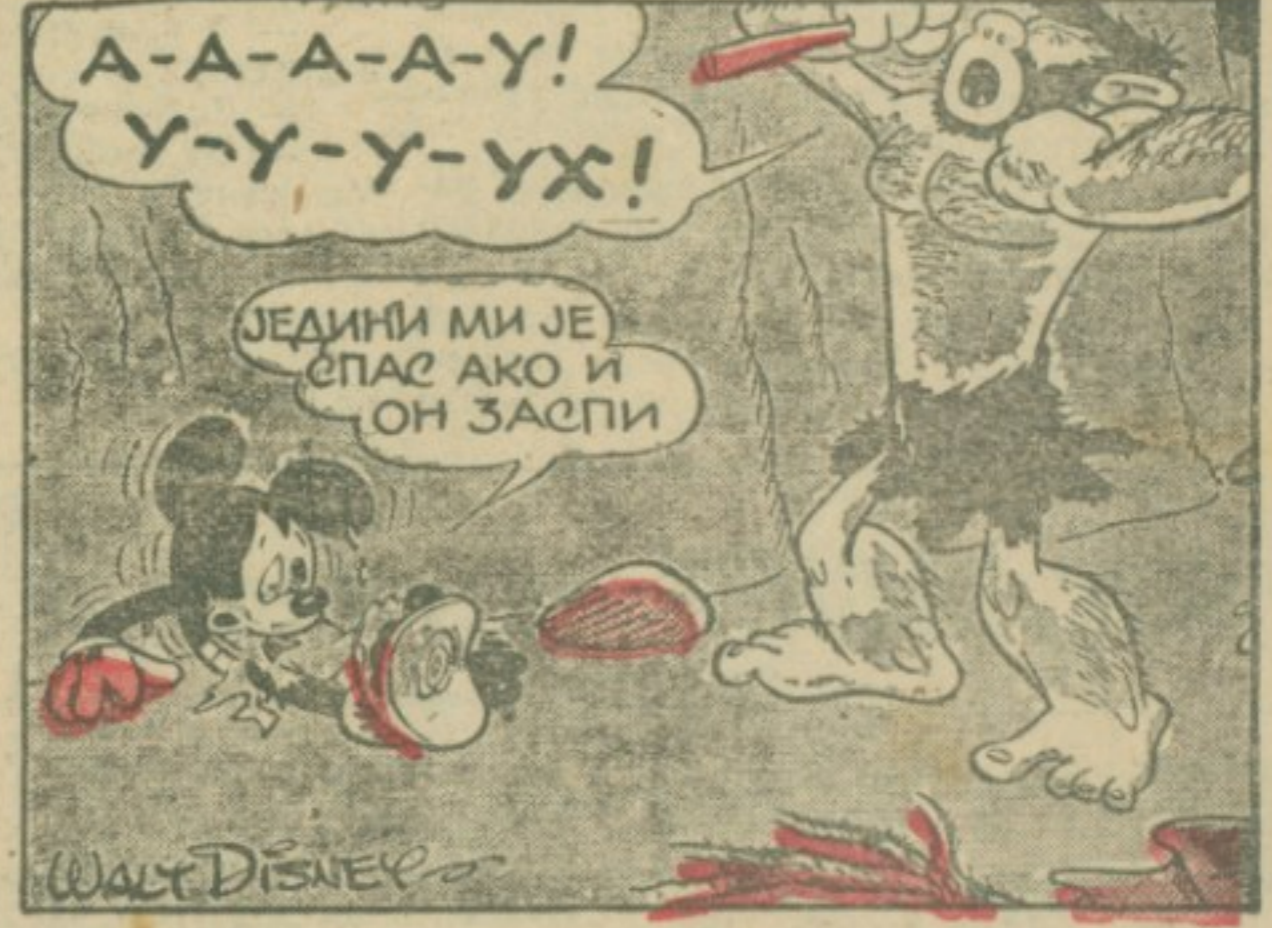
МИКИ И ШИЉА на осирвцу диносаура

20. САМ ПРОТИВ ДВОЈИЦЕ

ПЕЊИНСКИ
ЉУДИ
СУ
СТИГЛИ
МИКИЈА
И
УХВАТИЛИ
ГА

МИКИЈЕВ
ПЛАН
ЈЕ
УСПЕО

После
ПОЛА
САТА

У
ИДУЋЕМ
БРОЈУ:
НАДЕ
У
СПАСЕЊЕ

ЦЕК ЛОНДОН: ЗЛАТО

С тарац се насмеја, а Дејлајт одјаша, с чудним неким спокојством у души. Чинило му се као да се опет вратило оно његово старо задовољство кад је путовао саопшцима и догоровоа у леденој пустоши Јукона. Пред очима му је непрестано лебдела слика старог насељеника како иде стрмином, обасјан сунцем. И тај је човек имао осамдесет четири године! Мисао да пође за његовим примером појави се у Дејлајтовој глави, али се велика игра у Сан Франциску противила томе.

У сваком случају — закључи он — кад остарим и напустим игру настанућу се у једном месту као што је ово, а град нека иде дојавола.

IX

У понедељак, уместо да се врати у град, Дејлајт опет изнајми месаревог коња и упути се долином према истоку, где су се налазили брежуљци с рудником који је хтео да разгледа. Пут је био сувљи и каменитији од оног којим је ишао дан раније, али су обрнци били обрасли шипрајем ниским и тако густим да је било немогућно пробити се кроз њега. У гудурама је воде било у изобиљу, а и шуме су биле бујне. Рудник је био потпуно запуштен, али је Дејлајт са уживањем врдиоа по њему читаво пола сата.

Као и јучерашњег дана, радовало га је да се вере уским стазама. Ускоро се нашао на једном проплатку, одакле је пуцао поглед у долину. Ту и тамо, разбацани без реда, налазили су се виноградни на местима где је то допуштало тло и стрмина. Пут се завршавао код једне мале сељачке куће окружене великим стајмама. Ту је нека старица вилана сакупљала вубре у дворишту. Дејлајт јој приђе, пошто завежа коња за ограду.

— Дobar дан, мајко, — поздрави је. — Зар нема овде никог другог да то ради уместо вас?

Она се насрони на држак виле, затакну крај сукуће за појас и несело га посматраше. Приметио је да су њене руке, огрубеле од рада и смежурале од времена, биле сличне рукама мушкарца: жуљевите, с великим зглобовима и чворновате, и да је на босе ноге била обула тешке мушке ципеле.

— Нема ниједног мушкарца, — одговори она. — А одакле сте ви и зашто долазите овамо? Да ли бисте свратили на једну чашу вина?

Ступајући незграпно великим корацима, али чврстим као у радника, она га одведе у највећу зграду, где Дејлајт спази једну ручну пресу и све што је потребно за цеђење вина. — Превише је далеко, а и пут је одвећ рђав, да би се могло грође одвојити у долину и тамо цедити, објашњавала му је, и зато су оне присиљене да то раде саме. — Оне, то су она и њена кћи, удовица четрдесетих година.

Дејлајт испи на душак велику чашу изврсног ризлинга, поразговара још неколико минута, и затражи још једну.

Живе тако, причала му је она, да баш не умру од глади. Читав се посао уствари не исплати, јер више труда уложи него што

он донесе користи, али шта да се ради. Сад је основан винарски труст и цена вина је пала. Овај ризлинг? Она га продаје доле, у долини, по двадесет и два цента галон. А пут је дугачак. Да би одвезла вино, треба да изгуби читав дан. Њена ћерка тек што је отишла с једним товаром.

Дејлајт је знао да у хотелима траже за ризлинг, који није ни близу овако добар, од једног и по до два долара за четврт, или равно осам долара за галон, а њој су плаћали свега двадесет и два цента. Између ње и њене ручне пресе на овом планинском проплатку, и њега који наручује вино у хотелу, била је уметнута разлика од седам долара и седамдесет и осам центи. Једна клика лукавих људи у граду стала је између ње и њега и присвојила ту разлику. Сем тога, још читаво чета других узимала је свој део. То се називало именима: железнички промет, високе финансије, банкарство, трговина на велико, хипотекарни кредит и томе слично, а крајњи резултат свега тога је био да је њој остало само двадесет два цента.

— Колико вам је година, мајко? — упита је.

— У јануару ћу навршити седамдесет и девет.

— Сигурно сте увек много раднали?

— Од своје седме године. Рођена сам у Мичигену и тамо сам одрасла. Потом сам се удала, и посао је бивао све тежи и тежи.

— Колико производите овога ризлинга годишње?

— Она прелете очима преко баљача и поче да рачуна.

— Биће око осам стотина галона, — рече. Он се питао шта би могао да учини с толиким вином и размишљао је коме би га уступио.

— Шта бисте ви урадили кад бих вам ја платио по долар за галон? — упита.

— Ударила би ме кап, — одговори она смејући се.

— Не; говорим озбиљно.

— Дала бих да ми се направи вештачка вилица, покрила бих кућу шиндром и купила нова кола. Пут је тврд, а кола су нам слаба.

— А још?

— Купила бих себи мртвачки сандук.

— Добро, сад је све то ваше, мајко, и мртвачки сандук и све остало.

Она га је неповерљиво гледала.

— Да, остаје онако како сам рекао. Ево вам педесет долара капаре. Потврда ми није потребна. Само богате људе треба контролисати, јер су врло заборавни. Ево вам моје адресе. Пошаљите ми железницом све вино што га имате. А сада ми покажите пут. Хтео бих да се попнем на врх.

Пробијајући се с тешком муком кроз шипкару, он настави пут уском стазом која је водила до врха, а затим заокрену десно и поче да се спушта у Сонома долину. Чинило се као да је нестало стазе, жбуње је било све гушће, као да је намерно спречавало пут. Тек касно по подне пође му за руком да се докопа чистине и да се једним добрим путем спусти у суво корито неког потока.

Мало даље, протичао је као бела трака нежни поточић. Стаза се ширила у шумски пут и њиме, преко једне мале равни, Дејлајт изби на сеоску цесту, која се, по свему судећи, мало употребљавала. Дрвене манзаните и ниски храстови расли су с обе стране цесте, стварајући као зид непробојну шипкару. На једном месту зид је био пробијен и из отвора искочи неки човек, тако нагло и изненада да је Дејлајта потсетио на зеча.

Био је то мален човек у закрпљеним панталонама, гологлав, у памучној, на гру-

трао је Дејлајта најљивим погледом, пуним радозналости.

— Ја вас познајем, — рече најзад. — Ви сте Елам Харниш — Бернинг Дејлајт, како вас у новинама зову. Ја се зovem Фергусон.

— Живите ли овде? — упита га Дејлајт.

— Да. Подигао сам једну колибницу одмах ту у близини. Окружена је вољкама и малиновим жбуњем, а и извор је крај ње. Дођите часом да видите. Уверен сам да још никада нисте пили воду као што је ова. Дођите да се уверите.

Дејлајт, водећи свога коња, пође пешце за малим човеком, који је брзим корацима, скоро потскакујући, пролазио кроз шипљак, док изненада не избише на чистину. То је била мала увала између брегова, заштићена стрмим стенама једнога кланца. Земља је овде била искрчена, али је било остало још неколико старих храстова који су сведочили о њеној плодности. Одроњавањем са околних брегова, у ували се полагао наслагао дебео слој масне земље. Под храстовима, тако да се једва видела, налазила се проста, необојена дрвена кућица, на чијој су се веранди виделе наслоњаче и мрежа за спавање.

Ушавши у кућицу, Дејлајт се веома изненади. Њену унутрашњост сачињавала је само једна велика просторија. У једном њеном углу била је смештена кухиња. У средини се налазио велики сто, сав прекривен књигама и ревијама. Зидови су били обложени полицама, претрпаним књигама. Дејлајту се чинило да никад у животу није видео толико књига на једном месту. Под је био застрт крзним дивље мачке, ракуна и јелена.

— Сам сам их поубијао и уштавио коже, поносно је изјавио Фергусон.

Али, крупа свега што се налазило у соби било је огромно огњиште, направљено од грубог камења и облутака.

— Саградио сам га својим рукама, — хвалио се Фергусон. — А да знате само како вуче! Не дими чак ни онда кад дува најжешћи југоисточњак.

Дејлајта је привлачио овај мали човек и био је веома радознао да зна ко је он. Зато радо прихвати позив да остане на вечер, спреман на то да ће на његовом столу наћи само безмесну храну, јер је сматрао да је домаћин или вегетаријанац или неки њима слични апостол здравља. На столу је, међутим, угледао зечја ребарца с пиринчем и врло укусином зачином.

Запознени с разговор и Дејлајт брзо утврди да мали човек нема никакве настрајне погледе. Јео је све што му се свиђало, а избегавао је само ону храну за коју је из искуства знао да му шкоди.

— Слушајте, Фергусоне, — рече му најзад Дејлајт. — Првог тренутка кад сам вас видео, ја сам имао утисак да код вас није нешто у реду, али нека ме обесе ако сам то открио. Шта ви овде радите? Зашто сте овамо дошли? Чиме сте се бавили раније? Да ли бисте хтели да ми све то објасните?

Фергусон је очито био задовољан због ових питања.

— Прво, — поче он, — тешко сам се разболео. Лекарни су дигли руке од мене, јер су били изгубили сваку наду у моје оздрављење. Давали су ми у најбољем случају свега неколико месеци живота, и то пошто сам обичао многе санаторијуме, био у Европи и на Хавајским Острвима. Покушали су са електрицитетом, вештачким хранењем и глдовањем. Све оно чиме је медицина располагала, испробано је на мени. Лечење је гутало огромне своте новца и материјално ме упропастило, а стање мога здравља све се више погоршавало. Мој случај су нарочито отежавале две ствари: прво, што сам по природи био нежан и неопоран, и друго, што сам живео неприродним животом — претерано сам радио и имао превелику одговорност... Био сам главни уредник „Тајмс Трибуна“...

— Наставиће се —

ЈУГОСЛАВИЈА у слици и речи

ХИДРОЦЕНТРАЛА „ВЛАСИНА - ВРЛА“

(ПО ТЕКСТУ РЕДАКЦИЈЕ, ПРЕЖИ: РАТ. РУВАРАЦ)

ПО ШЕСТ МЕСЕЦИ У ОДБИВИ ПОКРИВЕТИ СУ СНЕГОМ СПАНИСКИ ЛАНЦИ ИЗНАД ДЕСНЕ ОБАЛЕ ВУЖИЕ МОРАВЕ ВИСОКЕ МОТКЕ ПУБОДЕ НЕ У ЗЕМЉУ ПОКАЗУЈУ ЗИМИ ПУТНИЦИМА КУДА СМЕЉУ ДА ИДУ КРОЗ СНЕЖНЕ НАГОСЕ

ИШТ И ТУЖАН ЈЕ ТО КРАЈ БИО У ОПАТУ ВЕЛНА СРЕДНОМ, У МОТВАРИ ИЗ КОЈЕ ЈЕ ИСТИЦАЛА РЕКА ВЛАСИНА. ЛИЧЕО ЈЕ ПО НЕКОВАЊУ СУ ЈЕНЕРИХ СТРАШНИ ВОДЕНИ БИК КОЈИ ЛИ ПО ПУ ИЗЛАЗНО ИЗ ВОДЕ ДА ТАМН

А ГОЛВЕУ ДИНА ПО ЗАПРЕТКУ РАТА ПРВОГ ЈУ ПА 1948 ИСТЕЛА СЕ НА ТУ ВИСО. РАВАН ДУГА КОЛОНА ЉУДИ И МАШИНА. ТОГА ДАНА ЗАРВЕ НИ СУ ПРВИ КРАМПОНИ У ЗЕМЉУ КАКО БИ СЕ НА ИЗЛАЗУ ВЛАСИНЕ ПОДВЛА БАРА И СТВОРИЛО ЈЕНЕРО ЗА ПОКРЕТАЊЕ ЕЛЕКТРИЧНИХ ЦЕНТРАЛА

СНЕЖИМ ЊЕ СЕ ТОВИТИ И ВИДЕ ПАУШТАТИ НА ВЛАСИНИ КАО ШТО ЈЕ ТО ОДУ. НЕК БИЛО, АЛИ ВОДА ВИШЕ НЕ. ТЕ ТЕМИ ПО СВОЈОЈ НЕГО ПО ЧОВЕКОВОЈ ВОЉИ: У РЕЗЕРВУ НА БЕТОНСКИ КАНАЛЕ И НАЈ САД У МАШИН...

ТА ЕНЕРГИЈА РАВНА ЈЕ РАДУ МИЛЛИОНА ЉУДИ СВАКЕ ГОДИНЕ ОНА ЈЕ НАМ УШТЕДЕТИ 6000 ВАГОНА У ГЉА ПОКРЕТАТИ ФАБРИКЕ, ВОЗОВЕ И ТРАМ ВАЈЕ, ВАДИТИ РУДЕ ИЗ ЗЕМЉЕ. ОДГОВИТИ ЧРАК ИЗ ПАНШКИХ КУТА

ЛЕТИ КАД СНЕГ ОКИДРИ НА СТРИМ ПУТЕЉЦИМА ШТО СЕ НИЗ СУРЕ ГОЈЕ ТИ СЛУЖАЈУ У ДОЉИНИ РЕКЕ, ВИТА ДВИ СУ СЕ ПИЛ. РАТА САМО ПЕЧАЛ БАРИ И ПОКЕКИ СЕЉАК С КОЊИ ТЕМ КОЈИ НОСИ НАРАМАК ДРВА И ЛИ БОЛЕСНО ДЕТЕ КОМЕ ЈЕ ПОТРЕБНА ЛЕКАРСКА ПМОТ.

НЕ ТЕ ЗАМРЛОСТИ ВЛАСИНО ЈЕ ТРАО РАТ. КРЕТНИ СЕБИ ПУТ КРОЗ МАШАКСЕ ЗАСЕ ЈЕ И ГАЛВЕНО. НЕ ПАРДИЗАНИ СУ У СВОЈИМ ПОКРЕТНИМА ОД ОБРИЦЕ ПРЕМА МАКЕДОНЦИМ У РЕК ПУБЛАЗИЛИ ПРВО ВЛАСИНО СРЕ ВИСОРАШИ

ТО РЕЗЕРВУ НА ВИШЕВИ ОД 1200 МЕТРА ИЗНАД МОРА ДАНАС ЈЕ ДУГО СЕВЕТ КИЛОМЕТАРА И САДРЖИ ПРЕКО 80 МИЛЛИОНА КУБИКА ВОДЕ. БЛО КОВИ ТРЕЋЕТА ОТПУНУТИ ОД ДНА ПУТАЈУ ПО ВОДИ КАО ПЛОВЕТА ОСТРВА

ДА БИ У ЦЕНТРАЛАМА КОЈЕ СЕ ГРАДЕ У СТРОЈИ ВОЉИНИ РЕКЕ ВРЛЕ СВОЛОМ КУЧНОМ СНАГОМ ПРОИЗВЕ ДА ОНОЛИКО ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ КОЛИКО СУ ДАВА ЛЕ СВЕ ТЕРМО И ХИДРОЦЕНТРАЛЕ ПРЕДРАТНЕ ОР БИЕ

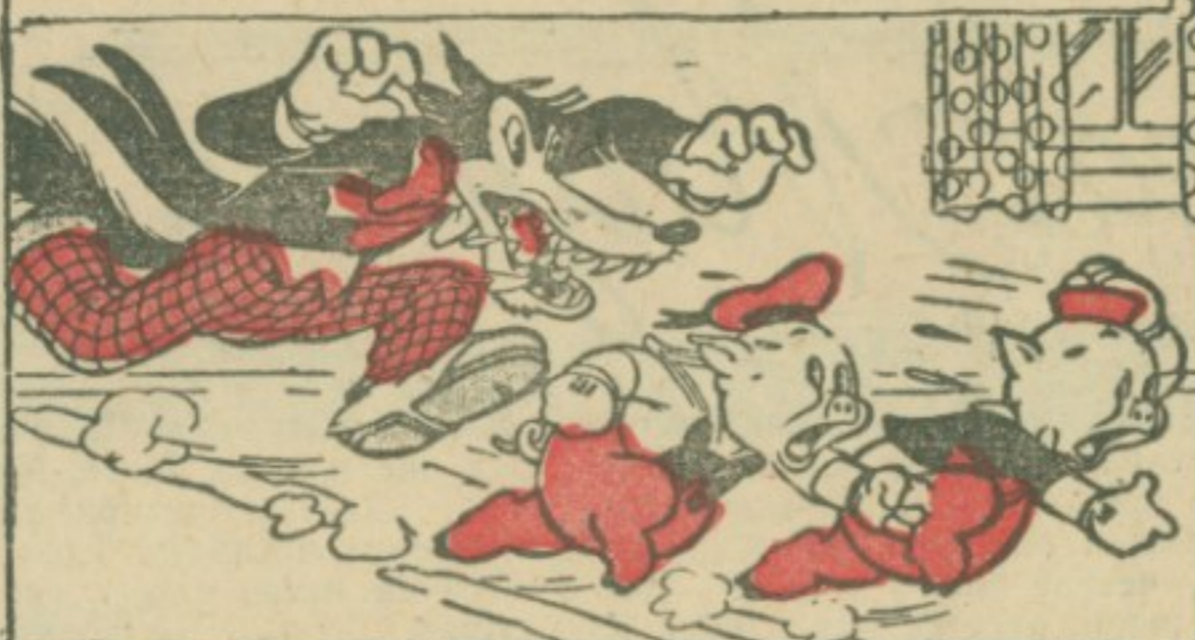
ЦЕНТРАЛЕ НА ВРЛИ РАТИТЕ И ЗА ВРЕМЕ НАВЕЋИХ СУША — ТОЈИКО ЈЕ П ТАКО НЕИСПРНИО ВЛАСИНСКО ЈЕЗЕ ПЧ УСТО ВОДЕ ОВОЈ ЈЕЗЕРА ОПЕРА ТЕ С А ОРАВИНА ПОРЕД МОРАВЕ СПАКУ СУНИТИ И ЗЛУ ГО ШИ. ТАМНИ ВО ДЕНА БИКА И ЊЕГОНИХ СТРАШНИХ ПИРЕТКАСАЊА У РЕГИОНАТ ОДЛАЧЕ

ТРИ ПРАСЕТА

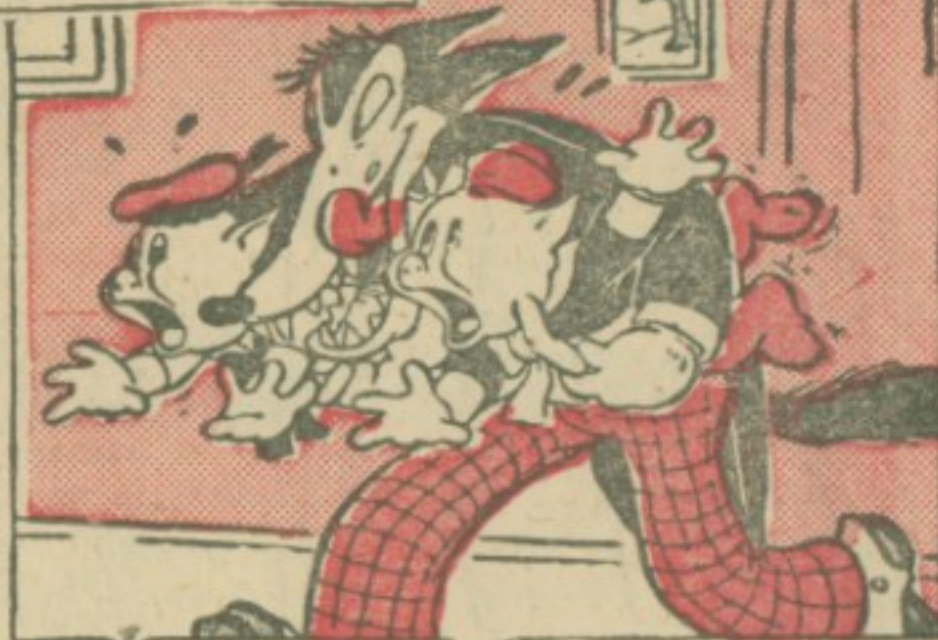
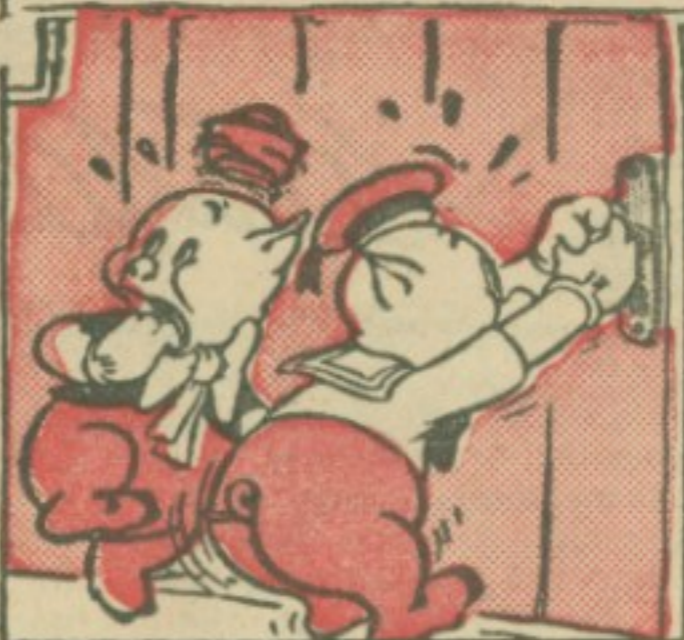
ОД ВОЛТА ДИЗНИЈА

ДВА ПРАСЕТА НАША БАШ СУ МАЛЕРОЗНА! СПРЕМЉЕНА ИМ БИЛА КЛОПКА ЈЕДНА ГРОЗНА

КАД ПОЗНАШЕ БУКА, ЈУРЊУШЕ У КАСУ... АЛИ, ДА Л' ЋЕ МОЋИ БЕКСТВОМ ДА СЕ СПАСУ?

НА УЛАЗУ ТЕК ИХ ОБУЗЕЛА СТРАВА НА ВРАТИМА ГЛАВНИМ - ЗАКЉУЧАНА БРАВА

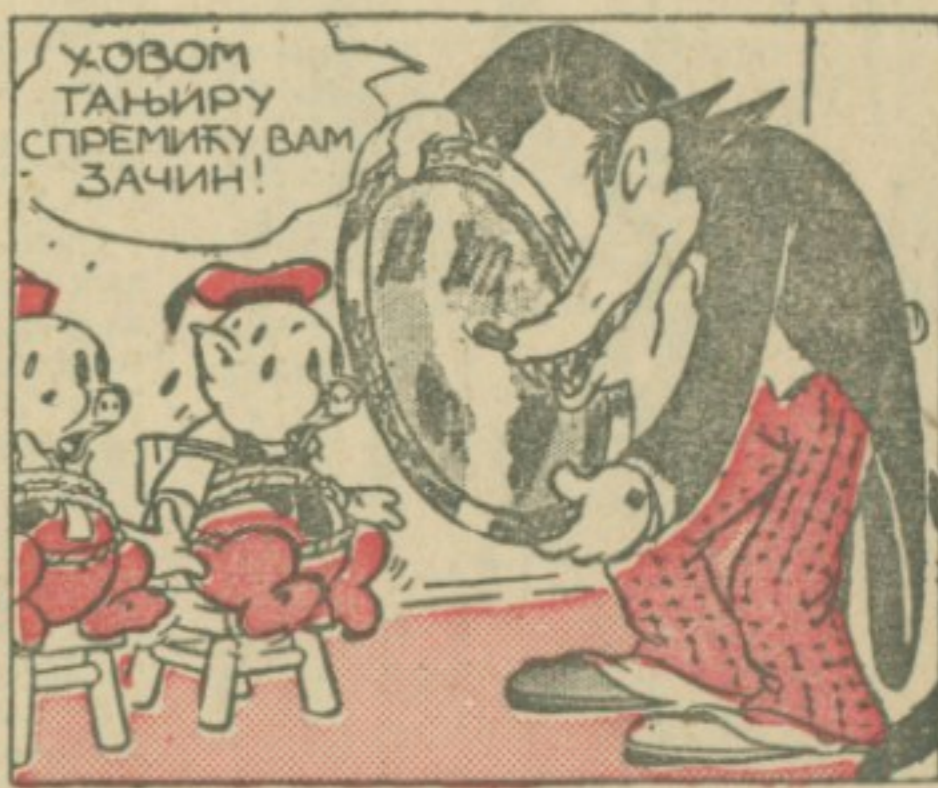
ДЕЦО, САД НА ВАТРУ ОБРАТИТЕ ПАЖЊУ!

ПРАСЕЦЕ ЋЕМО ФИНО ИСПЕЋИ НА РАЖЊУ!

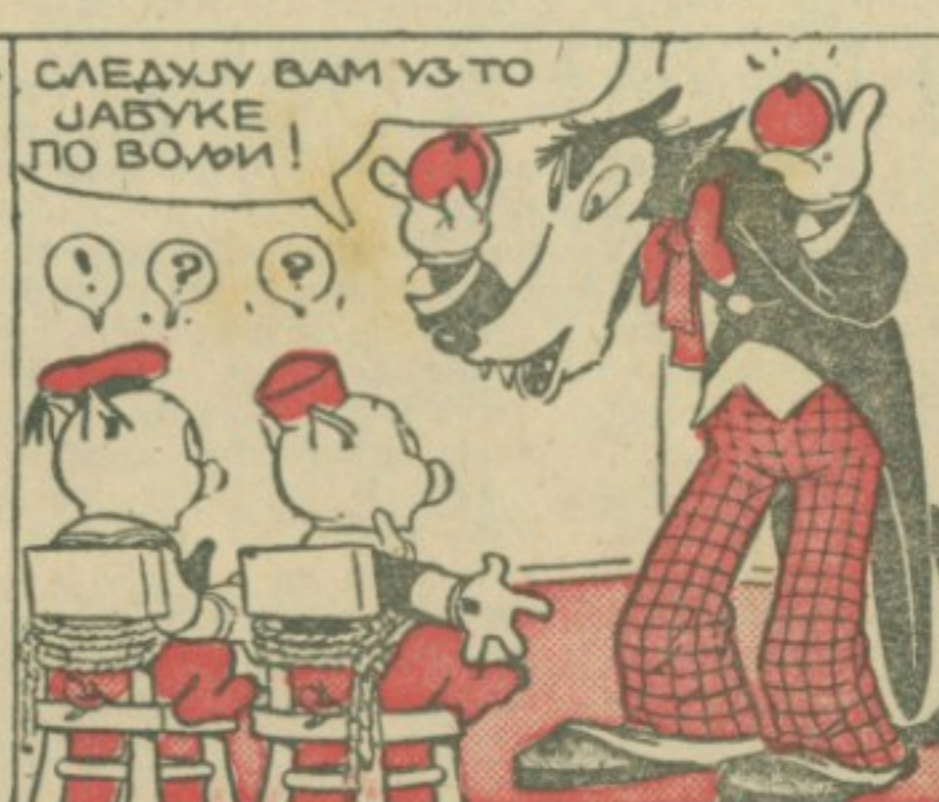
СЕРВИРАНИ БИЋЕ НА НАЈЛЕПШИ НАЧИН!

У ОВОМ ТАЊИРУ СПРЕМИКУ ВАМ ЗАЧИН!

ШТА МИСЛИТЕ, КО ЈЕ МАСНИЈИ И БОЉИ?

СЛЕДУЈУ ВАМ УЗ ТО ЈАБУКЕ ПО ВОЉИ!

О-ХО! ШТО ЋЕ БИТИ ИЗВРСНО ПЕЧЕЊЕ!

КУД, ОДОШЕ, МОРЕ, ОНЕ БУБЕ ЛЕЊЕ?

НАСТАВИТЕ СЕ

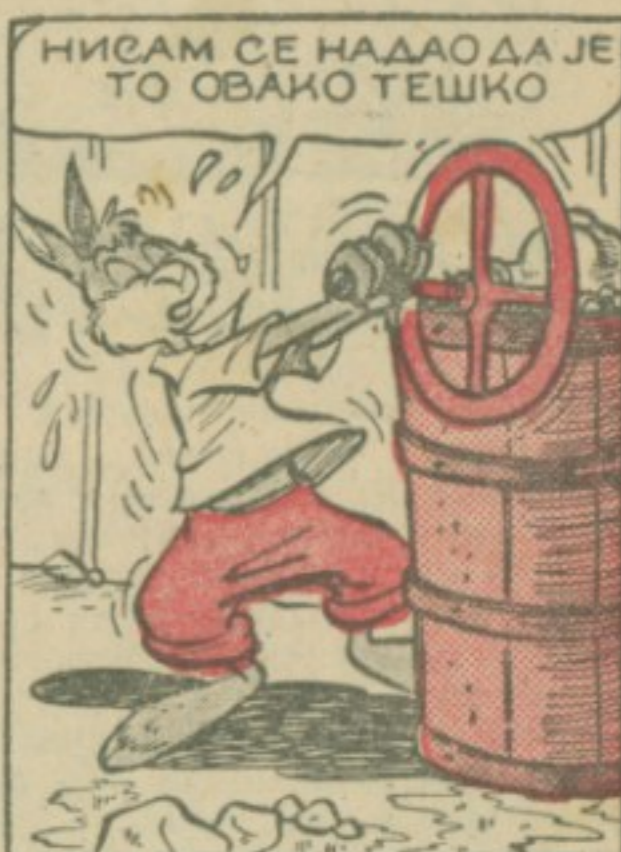
ВОЛТ ДИЗНИ : ДУШКО ДУГОУШКО И ДРУГИ ДОБРИ И РБАВИ СТАНОВНИЦИ ЊЕГОВЕ БАРОШИЦЕ И ОКОЛИНЕ ПЕТА ПРИЧА СЛАТКА КИША

ГДЕ СПРАВЉА СЛАДОЛЕД ЗА ДЕЧЈУ СВЕЧАНОСТ... ХАЈДЕ ДА ЈОЈ ПОМОГНЕМ!

ДАЈТЕ ДА ЈА ОКРЕЋЕМ ТАЈ ТОЧАК... ХВАЛА ТИ!... ЈА САМ СЕ И ТАКО МНОГО УМОРИЛА

НИСАМ СЕ НАДАО ДА ЈЕ ТО ОВАКО ТЕШКО

А-ХА! ИМАМ ЈЕДНУ ИДЕЈУ!

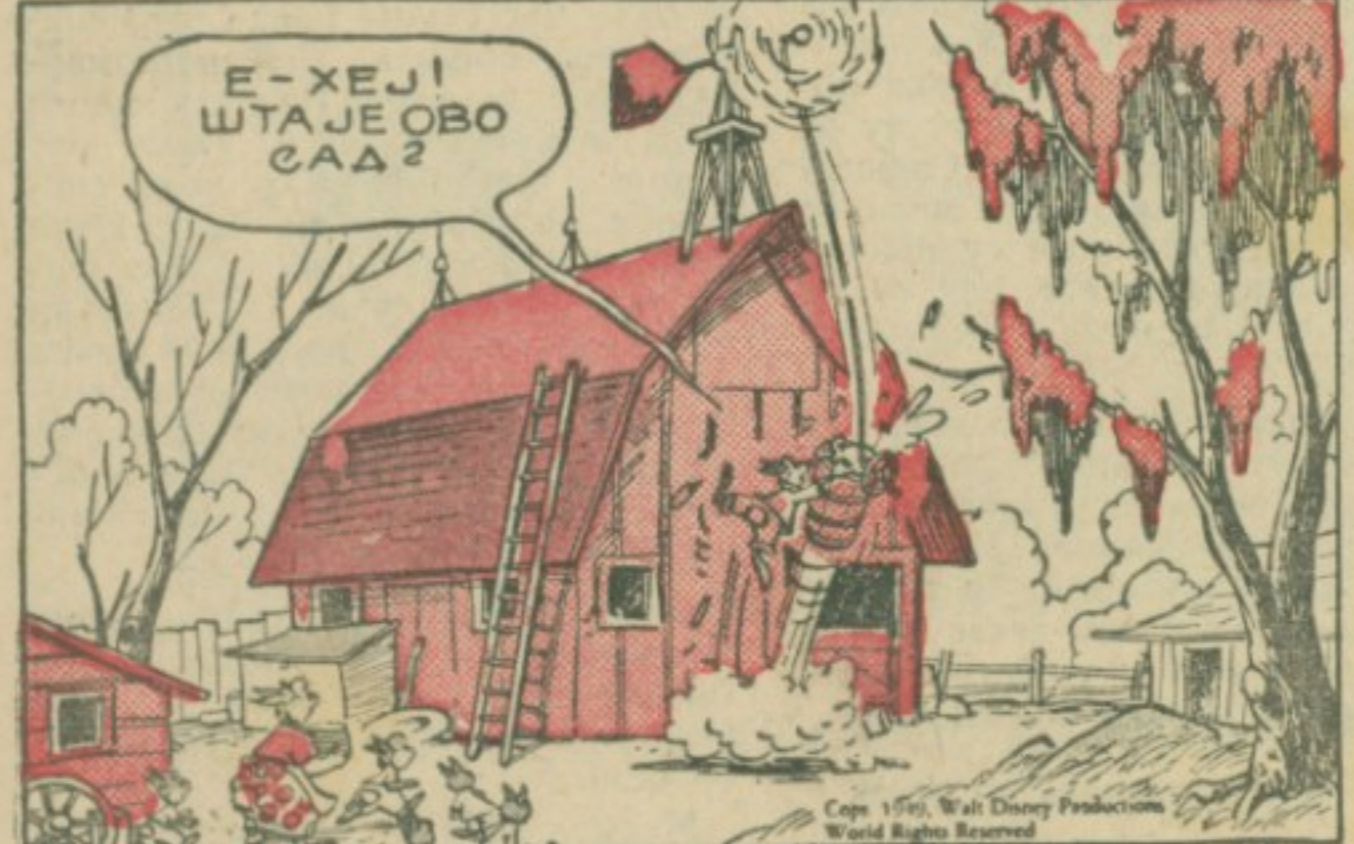
ВЕТАР ЋЕ МИ ПОМОЋИ

ДУШКО, ЧЕСТИ-ТАМ ТИ НА ИДЕЈИ

САД САМО ЈОШ ДА ЗАКАЧИМ КОНОПАЦ ЗА ТОЧАК

Е-ХЕЈ! ШТА ЈЕ ОВО САД?

ШТА СЕ ТО ДОГАЂА

СЛАДОЛЕД ПАДА С НЕБА!

ФИНО СЛАДОЛЕД!

ОВО ЈЕ НАЈЛЕПШИ ДЕЧЈИ ПРАЗНИК КОЈИ СМО ДОЖИВЕЛИ!

ИМАМ ПУН ТАЊИР!

ПОДВИГ

Рамаса Маусона

Њење на вест о трагичној смрти двојице славних истраживача, када је трећа експедиција пошла на Јужни Пол. Осмог јануара 1911 године осамнаест Аустралијанаца искрцали су се на обали Аделијине Земље, на Јужном Полу, да би вршили географска и метеоролошка испитивања. Брод који их је довео отпловио је натраг. По договору, он је имао да се врати по чланове експедиције после годину дана.

Пошто је подигнут логор, почела су научна испитивања, али само на обалама Аделијине Земље, јер се дубље могло ићи само преко "лета", које на Антарктику траје од новембра до средине јануара.

Тројица храбрих

Чим је почело антарктичко лето, три члана експедиције кренула су из логора да испитају крај који је био удаљен три стотине миља од њиховог сталног боравишта. То су били: Даглас Маусон, доктор природних наука, смучарски првак Мерц и поручник Нинис. Од њих је само Маусон већ раније био на Антарктику и због тога је, иако је имао само тридесет једну годину, био одређен за вођу групе. Три храбра човека, сваки на саоницама које су вукали пси, напустили су логор 10 новембра 1912 године. Били су добро опремљени за двомесечно путовање.

За тридесет четири дана они су превазишли 315 миља а да нису доживели неке веће незгоде. Једино је и њих и псе мучило снежно слепо. Кад су завршили испитивања спремили су се за повратак. Једне саонице, које су биле оштећене, одбацили су и натоварили на прве своје ствари, мало хране и спрему за подизање привремених логора,

а на друге главни део хране и теже ствари. Мерц је на смучкама пошао први, за њим Маусон, а затим Нинис. Међутим, на повратку су их чекале многе незгоде. Већ после првих десетак миља Мерц је опоменуо другове да пазе на огромне пукотине у снегу. Маусон је једну вешто заобишао и довикнуо Нинису да њизи. Како је Нинис настрадао никад се неће сазнати, јер су Маусон и Мерц спуштајући се за изгубљеним другом у понор, нашли, на дубини од око 50 метара, само два повређена пса. Нинис и саонице пали су много дубље. Три часа њих двојица су дозвали несрећног поручника, али из прног понора нико им се није одазвао.

Два друга су се тада наша у још тежем положају. Још три стотине миља раздвајало их је од логора, а хране су имали највише за двадесет дана. Шатор такође више нису имали. Пропао је заједно с Нинисом. За два преживела друга настали су тешки дани. Несрећа за несрећом их је сустигала. Заклони које су направилли од платна и смучарских штапова нису их довољно штитили, тако да су патили и од студии. Да би очували снагу морали су да једу и псеће месо, а кад су за две недеље појели и последњег пса морали су, преко неравног терена, сами да вуку саонице. Компас, због близине Пола и његовог магнетског дејства, није радио, тако да нису могли са сигурношћу да одреде правац пута. Сем тога, било им је понестало и хране. Услед слабости и напора сваки корак наносио им је неподношљив бол. Убрзо, Мерц се разболео. Логор је био још сто миља удаљен, а све послове и тежину путовања кроз Антарктик морао је Маусон

да прими на себе. Па ипак, и поред све његове бриге, Мерц је умро двадесет четири дана после Нинисове погибије. Тако је млади научник остао сам у снежној пустињи.

Сам у леденој пустињи

Иако је било веома мало наде да ће се спасти, Маусон није губио вољу и одлучност да покуша све што може. Преполовио је саонице да би их лакше гурао, потоварио само најнеопходније ствари и наставио пут. Због рана на ногама једва је прелазно шест миља на дан.

Десетог дана по Мерцовој смрти, Маусон се стрмоглавио у једну провалију. Срећом, саонице за које је био везан конопцем чврсто су се зариле у снег и тако га задржале. Када се најзад успузао до саоница, читав час није могао да устане. Снага га је издала. Више није могао да прелазни ни четири миље дневно, а снежне мећаве које су биле настале отежавале су му и онако мучно путовање.

Већ је било прошло петнаест дана од последњег рока предвиђеног за повратак његове групе, а свега десетак дана до доласка брода који је имао да врати све чланове експедиције у Аустралију.

Маусон је имао још свега један килограм хране, а био је око тридесет миља удаљен од логора. Када је сасвим био изгубио наде, угледао је на једној узвиштини колибу начињену од снега. Једва се дотетурало до ње. То је било привремено пребивалиште чланова експедиције који су пошли у потрагу за изгубљеном групом. У колиби је Маусон нашао хране која га је окрепела и писмо које га је охрабрило. Па ипак, био је дубоко не-

срећан, јер су његови другови напустили колибу шест часова пре него што је он стигао. У поручку који је затекао стајало је да се улути према сличној привременој станици, удаљеној свега двадесет три миље. Сад је Маусон могао да промени правац и да искористи благу падину једног глечера: по низбрдици, с ветром у леђа, он се на саоницама возио читавих четрнаест миља.

Брод одлази

У другој колиби нашао је, поред конзервиране хране, и свеже воће. То је био знак да је брод стигао. Иако уморан, он је одмах кренуо таде. Међутим, срећа, која му се била за тренутак насмешила, убрзо га је опет напустила. Невреме и снежна вејаница недељу дана су га држали заробљеном у колиби. Тек 8 фебруара могао је да настави пут.

Када је био на врху једног глечера сасвим близу логора, потражио је погледом брод и видео га: он се удаљавао. Сав је претриуо при помисли да су сви чланови експедиције отпловили и оставили га да умре у леду Антарктика. Изнуреног, изгледалог, свег у ранама, њега су прихватили људи који су остали да чекају и траже три изгубљена друга.

Одмах је радном позван брод, али је капетан одговорио да због буре више не може да приђе обали. Брод је отпловио, да се врати идућег лета, после десет месеци.

Маусон је стигао у логор 91 дан по одласку, двадесет осам дана после одређеног рока и 33 дана после Мерцове смрти. За време дуге антарктичке зиме он се у логору опорављао. Потпуно здрав, дочекао је брод који га је, заједно са петорицом другова, 26 фебруара 1914 године вратио у Аустралију.

Захваљујући само својој несаломљивој вољи и издржљивости, др Даглас Маусон, познати аустралиски научник, успео је да се спасе и учини велике услуге науци.

У хладним, пустињ и неспитаним крајевима Антарктика посејани су гробови многих истраживача. Свака нова победа човека над природом, сваки корак по том леденом беспућу, тражили су и нове жртве. Човек који је први ступио на тле Јужног Пола, Норвежанин Ролд Амундсен, платио је касније, у поновној експедицији, свој успех животом. Месеца дана после њега стигао је на најјужнију тачку земљине кугле Енглец Роберт Скот. При повратку с Пола, он и сви чланови његове експедиције такође су настрадали. Још се није било стигло узбу-

Како је КИПАР сјајен барске грознице

Некад једна од највећих несрећа човечанства, барска грозница (маларија) данас је савладана у многим крајевима света. Тамо где се још задржала, она узмиче пред нападима људи опремљених савременим техничким средствима.

Борба против комараца, преносилаца ове болести, није била тако огорчена, али ни тако успешна, као на острву Кипру. А баш ту је имала мало изгледа на успех. Кршевин крај, са многобројним пећинама, подземним ходницима и рушевинама старих градова, био је као створен да буде легла комарца. Шупљикаво стење месецима је

задржавало влагу и омогућавало комарцима да се несметано роје. Па ипак, људска упорност је и овде однела победу.

Маларично острво

Острво Кипар налази се у источном делу Средоземног Мора. По површини је нешто мање од Кршике (9.282 квадратна километра). На две трећине острва уздижу се планине, са врховима који прелазе 2.000 метара. Од укупно 450.000 становника, четири петине су Грци, а остало су већином Турци. Данас је под британским протекторатом. Живот становника Кипра одувек је тежак. Сиромаштво и бо-

лест вековима су их притискивали. И оно мало плодне земље често се није могло користити, јер је ту обично беспела маларија. Село заражено маларијом могло се познати на први поглед по необрађеним пољима, запустелим кућама и по несигурном ходу његових становника. Плантаже лимунова, које су давале богат принос, пропадале су, јер се ниједан радник није усуђивао да ради на њима. Болест је поткопавала здравље становништва. Статистика показује да је 70 од сто ученика боловало од маларије.

Што више није тако, заслуга припада Мехмеду Азизу, Турчину родом са Кипра, који је још као дечак отишао у Сједињене Државе у потрази за зарадом и хлебом. Био је у почетку продавац новина, а доцније је радио код Роналда Роса, човека који је први открио да комарци преносе маларију. Често се Азиз сећао свог родног краја у коме су млади људи умирали од опаке болести. Мисао да треба да се врати у своју земљу, да јој помогне, није му давала мира. Године 1945 он одлази у Египат, где прати рад чувених паразитолога Рокфелера задужбине на уништавању комараца у долини Нила. Обогаћен драгоценим некуствима, он долази на Кипар и одмах почиње борбу против маларије.

Подохват Мехмеда Азиза

Ниједна борба није била поведена с мање средстава него ова. Сем нешто петролеума и Ди-Ди-Тиа, којима је располагала здравствена служба на острву, Азиз ништа друго није имао. По његовим упутствима израђене су лимене прскалице и заправивачи. Купљено је десет мотоцикла и једна моторна лађица. Од младих људи створене су екипе заправивача. Азиз је на географској карти поделио острво на 556 сектора и свакој екипи одредио један који је имала да обиђе.

Носећи огромне лимене прскалице, размилели су се Азизови људи

по острву. Са разнобојним свиленим марамима на глави и у широком набораним чакширама они су личили на гусаре. Пред њима је био тежак посао. Ниједну стеноу, ниједну шинару нису смели да заобиђу. Морало се ићи напред, без обзира на препреке и падове. Они су се верали преко оштрог камења, до колена газили кроз мочваре и баруштине, прскали чак и дисције јаз бине и голубија гнезда. У коритима пресахлих бујица и потока поминали су стене испод којих су се развијале ларве комараца. Спуштали су се у дубоке јаме и пели се уз стрме литице. Многи су притом задобили тешке озледе, али су на њихова места одмах долазили други.

Велику тешкоћу задавала им је нарочито унутрашњост високих сводова старих замкова и цркава. Али Азиз се и ту довио. Мешао је Ди-Ди-Ти са барутом, да би ту смешу запалио. Густ дим зачас би испунио просторију и уништио опасне инсекте и њихове ларве.

После много тешкоћа — успех

Тежак терен није био једина сметња овим људима. Он су морали да се боре и против заоста-

лости становништва. Пастири су се жалили да им је Азиз затрвао воду и да немају где да напоје стоку. Селџаци су тврдили да им страдају пецле и свилене бубе, да нестаје рибе у потоцима и рекама и да гине дивљач у шуми. Требало је много стрпљења да се они убеди како су све те приче лажне.

После три месеца, на острву није било места које млади заправивачи нису обишли. Лов на комарце био је завршен. Па ипак, многи су и тада сумњали у успех ове акције и предвиђали су нове епидемије маларије. Али, њих више није било. Кад је 1949 године једна здравствена екипа од 200 људи поново обишла острво, није нашла ниједног комарца, нити је забележила ниједан нов случај обољења од маларије. Болест је била побеђена. А човек који за то има највише заслуга рекао је тада:

— Ја сам одрастао у селу у коме је маларија десетковала људе. Срећан сам што знам да моја земља више неће страдати од те болести.

Мехмед Азиз има данас 56 година и живи на своме острву, вољен и поштован од свих својих земљака.

ПОРЕКЛО ОЛОВКЕ

Најстарији предак оловке свакако је шпалти камен којим су се људи служили у далекој прошлости када су по зидовима пећина цртали прве слике. У Старом веку прибор за писање знатно је обогатен. Тада се писало зашљеним дрветом, металом или коском, што је зависило од тога на чему се пише. Међутим, стари Грци открили су да олово оставља тамносив траг када се њиме превлачи по светлој полтози. Оловне штапиће употребљавали су и Римљани, који су од Грка научили да их праве. Они су поред тога употребљавали за писање и креду од црвене земље као и дрвене и металне штапиће. У Средњем веку писало се углавном кредом, угљем и неком врстом сребрних штапића.

Одредити тачно када је и где израђена прва оловка врло је тешко. Једно време се мислило да се оловка први пут јавила у Енглеској, око 1665 године. То је изгледало

фит треба мешати са чистом глином јер га она везује и даје му мекоћу, могло се приступити изради онакве оловке каквом се ми данас служимо.

ПОВРТЉАЦИ И ВОБЉАЦИ У ЛИМЕНИМ ПОСУДАМА

исто у стакленим топлим лејама, а затим су за њиховим примером пошли и научници других народа, али само у гајењу цвећа.

Прве веће површине без подлоге земље засејане су поврћем у току прошлог рата. Војници Сједињених Држава на острвима Пацифика, лишени свежег поврћа и воћа, дошли су на мисао да одгаје салату, динје и малине у својим лименим посудама, јер је околно земљиште било неплодно: песковито, без бактерија и потребних соли, које омогућавају растење усева. Војници су у судове ставили семење и редовно су га прскали хранљивим растворима које су добили од стручјака-хемичара. Када су први плодови приспели, овај начин гајења поврћа и воћа брзо се прочуо, тако да је одмах примењен на Новој Гвинеји, Филипским Острвима, а по свршетку рата пренет и на песковита подручја Јапана. Број вештачких "градина" и "воћњака" у лименим посудама и разним коритима и аловима, постао је из месеца у месец све већи, тако да је једне године произведено карфиола, пасуља и воћа у лејама без труни земље достигла четири и по милиона килограма. Међутим, баштовански производи у Јапану били су веома скупи, јер их је гајио велики број баштована.

сваку фијоку ставља се по три килограма влажнок семена. Једанпут или двапут дневно, захваљујући нарочитом механизму, семе у фијоци прима са горње полице хранљиви раствор. Орман се може загревати дрвима, угљем или електриком. У овом "инкубатору" семе остаје само шест дана. Сваког дана се премешта са ниже полице на вишу, за по један спрат. Шестог дана биљка је зрела. Искуство је показало да трокрилни орман који је дугачак три, а висок два метра, за годину дана даје принос који одговара приносу пашњака чија површина износи 5.000 квадратних метара. За шест дана клијања и рашћења три килограма семена дају двадесет килограма сточног зеленила. Ако једна крава поједе дневно око десет килограма траве,

то јест 3.600 килограма за годину, и ако је годишњи принос једне фијоке 1200 килограма, то значи да је за исхрану једне краве за годину дана довољан годишњи принос.

Облакодери за воће и поврће

После првих већих успеха, многобројне научне установе у разним земљама почеле су да испитују са-став и производњу хранљивих течности за вештачко прскање пићног биља. За нову методу гајења живо су се заинтересовала многобројна пољопривредна добра. Од рада на острвима на Пацифику до данас је пређен значајан пут. Америчка војска подига је уз помоћ стручјака леје без земље на песковитим теренима Ирака и Сауди-ске Арабије, затим су значајни успеси постигнути и у самој Америци, у Канади, Бразилији и Се-верној Африци, а од европских земља у Енглеској, Француској, Белгији и Италији. Проналазак је вео-драгоцен за становнике неплодних крајева. У пределима у којима владају велике врућине и где има мало текуће и бунарске воде, није могуће наводњавање земље због брзог испаравања и обилног про-

пуштања воде кроз песковито тло. У орманима за производњу биља користи се свака кап воде.

На основу добивен... резултата неки научници сматрају да би на обалама река и језера који се налазе поред јако насељених градова требало подићи облакодере са стотину спратова у којима би се гајиле извесне врсте воћа и поврћа. Облакодер би имао осовину и машинерију која би га окретала тако да његова стаклена страна буде стално окренута сунцу. На тај начин, мисле ови научници, добар део Земљине површине ослободи-ле се садашњих усева, а тиме би нестало бојазни да се јако намно-жено становништво на нашој планети, у току наредних столећа, неће имати чиме да исхране.

Без обзира на предвиђања која се односе на даљу будућност, до-садања пракса указује да је, засад, производња сточне хране у лејама без земље не само могућа, већ и потпуно рентабилна. Принос не зависи од годишњег доба, а хранљивост достиже крајње границе.

Самим тим ово откриће довешће до великог преокрета у пољопривреди, нако наука још није дала последњу реч.

Од слава до "КВИН МЕРИ"

Данас се великим четворомоторним авионима, који саобраћају на редовним ваздухопловним линијама, за непуних две недеље може обити читаву земљину куглу. Они лете с континента на континент, преко мора и океана, задржавајући се на аеродромима само онолико колико им је потребно да приме путнике и гориво.

Али, све до пре неколико десетина година на пут око света полазило се искључиво бродом. Пре више векова, па и хиљада година, исто се тако путовало, јер су бродови без сумње најстарије превозно средство. Људи су зајанили да

дрво плови по води и почели су да се користе тим његовим својством много пре него што је направљен дрвени точак и прво су-воземно превозно средство.

Слав и чамац

Први предак чамаца или бродова свакако је био сплав начињен од стабала повезаних врбовим пручем, лијамама или нечим сличним. Поред тога што га је лако било направити, он је био стабилнији на води него чамац издубљен у деблу. Надуване мешине такође су одавно употребљаване за превоз преко воде; њима се и данас служе људи у заосталим земљама.

После спава, који је стабилан али непокретан, људи су направили чамац. Покретан у прво време веслима, а доцније и једрима, њиме је било лако управљати и пловити по дубоким рекама, језерима и мору. Становници многих острва у Тихом Океану ни данас не знају за неко друго превозно средство. У најранијим временима речни и поморски саобраћај обављао се само чамацама и једрилицама; на-ко се путовање споро, многа културна и трговачка средина напредовала су углавном захваљујући развијеном поморству. Острво Крит у Средоземном Мору, Енглеска Острва у Атлантику, која су пре 4000 година открили скандинавски морепловци и многа друга, сведоци су великог значаја флоте у прошлости.

Међу народима Старог века познати морепловци били су Грци. У њиховој историји и митологији има много података о морепловству. Предање каже да је Тезеј, атински краљевић, упловио у Пирејску луку на броду с црним једрима, а Хомер је у Одисеји певао петнаестогодишњу пловидбу по Средоземном Мору. Египћани су такође пловили на једрилицама, а за вавилонске бродоградитеље зна се да су своје лађе с дрвеним костуром облагали дебелом животињским кожама како би биле штетне лаке. Око 1500 година пре наше ере поиме се и први брод за превоз трупа; тим бродом Грци су пошли да опседну Троју.

Међу бродовима из Старог века који су крстарили Средоземним Морем било је и веома великих. За један огроман обелиск који се и данас налази на Тргу светог Петра у Риму зна се да је у првом веку пренесен из Египта. Стручњаци су израчунали да га је морао превести брод од најмање 2500 бруто-реги-

старских тона. Скоро сви бродови, велики и мали, имали су једра; кад би престао ветар, њих би покретали оковани веслачи-робови.

Господари Северног Мора били су, од раног Средњег века, Викинзи. Они су градили веома добре и лако покретљиве бродове. Викинг Ерик Црвени први је, још у IX веку, доплывио на Гренланд. Његов син Лајф Ериксон запловио је око хиљадите године с Исланда пут Гренланда, узео погрешан курс и, како многи сматрају, готово пет векова пре Колумба искрцао се на североамеричком копну.

Златно доба поморства

У Средњем веку Нормани су владали морима која запљускују европски континент. Кад су им у XV веку превласт отели Шпанци и Португалци, настало је златно доба поморства. Све савршенији бродови и навигационе справе омогућа-вали су све дужа путовања. У то време Васко де Гама открива пут за Индију око Африке. Колумбо се искрцава у Америци, Магелан први плови дуж читавог Тихог Океана. Међутим, по свему судећи, много пре Магелана урођеници са западне обале Јужне Америке, ношени морским струјама и ветром, пребродили су на сплавовима океан. Пре неколико година сличан подвиг извела је група Норвежана. Они су на једном примитивном сплаву превалили више хиљада миља од перуанске обале до полинези-ских острва.

Од времена Колумба и Магелана поморство је стално и брзо напредовало, али је брод потпуно завладао морским путевима тек када је у његову утробу уграђена парна машина која га је покретала. (Први пароброд саградио је 1807 године Американец Фултон). Пошто нису зависили од ветра, са све јачим машинама, пароброди су омогућавали брз, редован и сигуран саобраћај морима. Парну машину заменили су убрзо далеко погоднији дизел-мотори.

Међу путничким бродовима који саобраћају између Европе и Америке почела је у овом веку борба за "плаву траку": за што већу брзину у пловидби преко Атлантика. Бродови као што су "Квин Мери" и "Квин Елизабет" и данас носе назив најбржих бродова. Иако већ хиљадама година служе као превозно средство, бродове још не могу да замене ни најбржи авиони.

чел путовао је по целој земљи, и научним институтима и лабораторијама носио поклон америчког народа. После сваког његовог говора стизали су нови прилози. Примером малх људи Америке пошла су затим разна удружења и имућни појединци. Организатори великих коњских трка у Мијамију одредили су извесан проценат прихода од сваке трке. Ковница новца послала је 350.000 долара. Један пензионисани на-мештеник послао је од своје заоста ле пензије, која је износила 1.500 долара, више од половине. Многи су у својим тестаментима оставља-ли знатан део своје имовине овој задужбини. Тако је она постала акционар у једном руднику злата и сопственик једног петролејског извора. Творци филма „Јужни Пацифик“, који се стално даје у америчким биоскопима, одредили су сталан прилог од сваке представе. После њих, то исто урадили су многи режисери и писци сценарија. Листа приложника премашила је милион, а приходи су достигли неколико десетина милиона долара.

Да је Дејмон Ранијс жив...

Недавно се у граду Бер Харберу десно велики пожар. Ватра је до темеља уништила завод за истраживање и лечење рака. Доктор Литл, оснивач и шеф овог завода, дуго није могао да се удаљи са места на коме је доскора стајала његова лабораторија. Кад је најзад ушао у кола и кренуо са места где је под рушевинама лежало његово животно дело, преко радија уграђеног у аутомобилу чуо је глас Волтера Уинчела: „Порука доктору Литлу из Бер Харбера. Задужбина Дејмона Ранијона шаље вам данашњом поштом новац, потребан за подизање новог завода и куповину свих потребних уређаја“.

Јунаци Дејмона Ранијона, мали људи Америке, пишу његову последњу приповетку. Да је жив, Дејмон Ранијон би се поносио њом.

Последња приповетка

Дејмона Ранијона

Талентовани амерички припове-дач Дејмон Ранијон, који је 1946 године умро од рака, ду-боко је веровао у људску пле-менитост. Кроз многе његове при-поветке провлачи се ово његово уверење. Три године после њего-ве смрти, његови пријатељи и чи-таоци својим радом и залагањем пишу, како сами кажу, последњу приповетку Дејмона Ранијона.

У спомен даровитог књижевника То је величанствена приповетка о заједничком напору многоброј-них америчких грађана у борби против рака. Блиски пријатељи преминулог књижевника договорили су се да, њему у спомен, при-купе прилоге којима би се стално плаћали сви трошкови лечења јед-ног болесника од рака у једној њу-јоршкој болници.

Четири дана после Ранијонове смрти, његов пријатељ Волтер Уин-чел одржао је преко њујоршке ра-дио-станције предавање о њему и том приликом упутно свим слуша-оцима позив да узм учешћа у стварању ове замисли. „Више од године дана био сам сведок лаганог умирања мог нај-старијег и најдражег пријатеља. Данас, кад Ранијон више не трпи ужасне болове о којима никад није говорио, ја осећам дужност да по-кушам да учиним нешто против болести која нас је лишила овог даровитог књижевника. Верујем да многи од вас осећају нешто слично. Никад ми није било тешко да го-ворим као данас. Најлепши споме-ник који ми Ранијон можемо да подигнемо биће наш заједнички на-пор да помогнемо борбу против рака“.

Кад је Уинчел после емисије

свратио у клуб новинара, имао је осећање да не сусреће људе које давно зна, већ да су на неки чудан начин оживели многобројни јуна-ци Ранијонових приповедака и ро-мана. Он је тек тада схватио коли-ко су биле истините Ранијонове речи: „Никад човек не може да зна шта све обични људи могу да ураде. То је увек и више и боље него што се од њих очекује“. Те вечери су новинари, келнери у клубу, пролазници на улици заустав-љали Уинчела и давали прве при-логе. Многима је то био последњи новац који су имали и готово сви су желели да остану анонимни да-родавци. Већ идућег дана почеле су да пристижу новчане пошњике. Радници, домаћице, фармери, глум-ци, деца, слали су своје прилоге са дирљивим пропратним писмима. „Примите моја два долара. Ја знам да је то мало, али то је све што сам до сада уштедео да купим би-цикл. Знате, моја мама је умрла од рака“. Тако је писао један двана-естогодишњи дечак.

Највећа задужбина за борбу против рака

Од скромне замисли да се уме-сто споменика Ранијону „издржава један кревет у болници“, ускоро је створена највећа задужбина за бор-бу против рака. Уинчел и његови другови морали су да запосле ве-лики број службеника, па чак и финансијских стручјака. После го-дину дана овај фонд је имао три милиона долара. Иако су за три године разним институтима, болни-цама и научницима додељене ве-лике своте новца, фонд се није исцрпљивао, већ је сваким даном постао све већи. Волтер Уин-

РИГА од ФЕРЕ

Песник и борац

КОГА СУ АУСТРИЈАНЦИ ИЗДАЛИ ТУРЦИМА

Приличан је број оних који не знају ко је био Рига од Фере, чије име носи једна београдска улица, поред Калемегдана. А она то име није случајно добила. Пре више од 150 година, на падинама калемегданске висоравни, поред саме дунавске обале, Турци су погубили Ригу од Фере, песника и борца за слободу. Његово тело бацили су у Дунав, чији су га таласи избацили, према предању, негде око Вишњице или Грошке. Ту су га нашли Срби-мештани и тајно сахранили.

Константин Рига родио се 1738 године у граду Велестрину, у Тесалији. Некад се на том месту налазио стари грчки град Фера, па је по њему Рига означавао своје порекло. За време грчког устанка 1821 године, Турци су до темеља разорили Велестрин, и од Ригиног родног места остале су само рушевине.

Революционарна делатност

После савршених школа, Рига постаје писар код Грка Маврогена, кога су Турци баш тада били оставили за војводу своје вазалне кнежевине Молдавије. У Молдавији, а нарочито доцније у Влашкој, Рига је почео да се заноси мишљу о ослобођењу не само грчког, већ и осталих балканских народа. Разочаран у Аустрију и Русију, које су позивале поробљене народе на устанак увек кад би им то устребало, да их првом приликом оставе на милост и немилост Турцима, Рига од Фере полаже сву наду у балканске народе, верујући да они сами могу извојевати своје ослобођење. У то време било је настало врење у турском царству. Од султана су се отцепљивале читаве покрајине, као Египат, Албанија, Сирија, Видински Пашалук и друге, и Рига је сматрао да би ствари ослобођења могли корисно послужити и становници ових покрајина. У својим прокламацијама и борбеним песмама, он се обраћао свим народима, црним и белим, позивајући их да заједно јарају тираније.

У Влашкој, Рига од Фере је развио широку револуционарну делатност. Он је основао тајно друштво, коме је био циљ да сруши султанску власт. Друштво је имало велик број чланова. Рига је затим отишао у Беч. Ту је штампао своје револуционарне списе, издавао један лист на грчком језику, бавио се преводном књижевнишћу и израдио велику географску карту европске Турске. Али, главни његов посао остао је револуционарна пропаганда, не само међу балканским, него и европским народима, које је већ била остарела Француска револуција. Он је веровао да ће

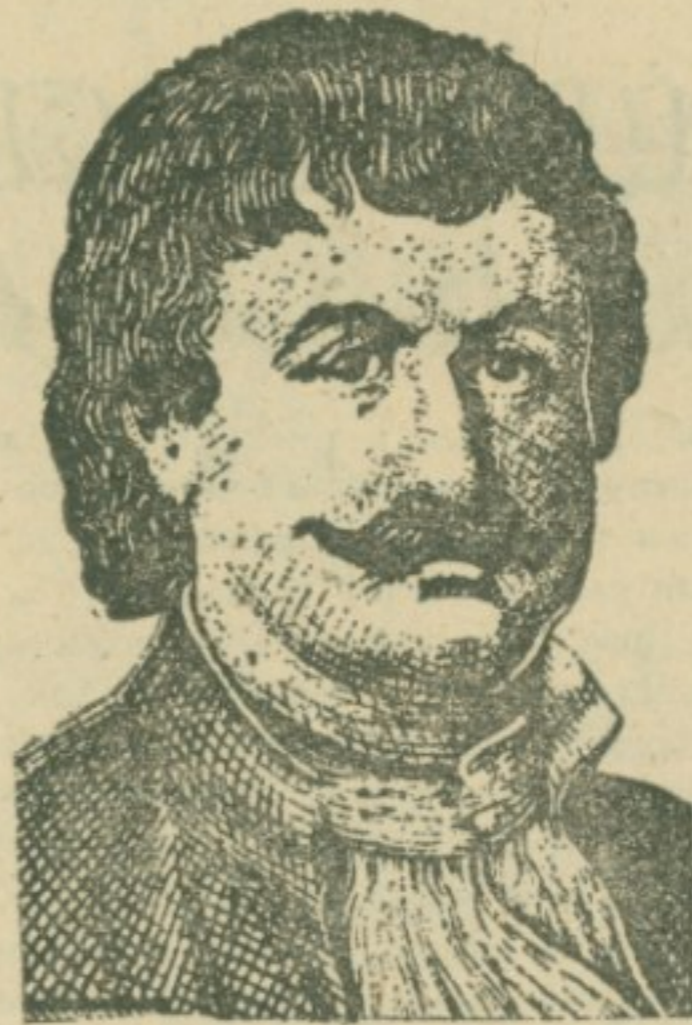
Француска, која је успела да обори своје тираније, несебично помоћи и другим народима да то учине. За то је успоставио тајне везе с Наполеоном, који је баш тада (1797 године) био срушио Млетачку Републику.

Јуначка смрт

Чим је дознао за овог балканског револуционара, Наполеон га је позвао на састанак у Млетке, и Рига се томе позиву одазвао. Пре свога одласка из Беча, он је послао у Трст, једном пријатељу, своје списе, штампане прокламације и печат тајног друштва. На несрећу, поштом открије аустријска полиција и кад је Рига стигао у Трст био је одмах ухашен, заједно са својим пријатељем. Везани, спроведени су у Беч, где је било ухашено још неколико Грка за које се сумњало да припадају тајној револуционарној организацији. У затвору је аустријска полиција мучењем покушала да од Риге из-

нуди признање и имена саучесника. Он је поносно изјавио да је свим својим снагама радио на ослобођењу балканских народа, али није издао ниједног друга. Тада аустријска влада одлучи да Ригу и још четири Грка изручи Турцима. Везане, спровели су их до Земуна и ту их предали београдском паши. Овај је хтео да их спроведе за Цариград, али кад је дознао да се Пазван Оглу, видински одметник, коме је Рига једном приликом спасао живот, спрема да у балканским вланима пресретне пратњу и ослободи свог некадашњег избавитеља, нареди да се одмах поубеде.

Јуначка смрт Риге од Фере остала је дубок утисак на Београђане и о њој се брзо проносе глас по свим балканским земљама. У Београду је дуго живело предање о његовој погибљи. Још седамдесетих година прошлог века показивани су у београдској тврђави гвоздени ражњиви којима су

мучени Рига и његови другови. Причало се како је Ригино тело претестерисано и остављено на Калемегдану, где је лежало неколико дана, а затим гвозденим кукама одвучено до Дунава и бачено у њ.

Прича старог тамничара

Године 1861, дошао је у Београд неки грчки вајар, да би израдио споменик кнезу Милошу. Он се распитивао о судбини Риге од Фере и тако наишао на неког старог Турчина, који је био Ригин тамничар. Сачувана је његова изјава о томе.

„Било је заповеђено двојици целата, причао је Турчин, да изведу из затвора везане Грке и да их иза-

градске капије, једног по једног, убију. Кад је дошао ред на Ригу, мој друг, из неопрезности, одрешивезаном десну руку, на којој остане беоучт с мало ланца. Кад се сагнуо да му одрешу ноге, Рига га тако снажно удари песницом да је остао на месту мртав. Ја, престрашен, отрчао у град да јавим шта се десило. Тада градски старшина пошаље војнике, који из даљине убију Ригу.“

Последње његове речи, које је већ рањен довикнуо својим целатима биле су: „Овако умру цинови. Ја посејам, а доћи ће жетеоци!“

Рига од Фере написао је много родољубивих и борбених песама. Његове „Песме за јуриш“, у пресима, ишле су од руке до руке, певане су у народу и позивале у борбу. Најславнија је била „Прва песма за јуриш“, која је постала убојна песма грчких устаника 1821 године. „Лепше је живети један час у слободи, него четрдесет година у ропству и тамновању“ — казује она. „Где како је диван живот и светлост... О, паре света, кунем ти се да се никада нећу повести за мишљу тиранина, да га нећу служити, ни за њим ићи, ни ти се занети његовим обећањима. И док будем жив мој ће једини задатак бити да обарам тираније...“

У другој једној песми, Рига позива све балканске народе, међу њима и „соколве Црногорце“, да заједничким устанком оборе турску тиранију. Неколико Ригиних песама превео је на наш језик, још као гимназиста, Јован Стерија Поповић.

Златни Црац

и његови бедни становници

Као усамљена оаза у огромној, суморној пустињи Јужне Африке лежи „златни“ Јоханесбург, рударски град са близу милион становника. Половина од њих су Црнци. Центар града, ружни и мрачни трговачки део, опкољен је све самим виллама. Око читавог града, на удаљености коју захтева „поштовање према белим људима“, налазе се сиромашна прначка насеља. А у његовој непосредној близини уздижу се безбројне пирамиде камене прашине које својом хладном жућкастом бојом чине чудан контраст према афричком плавом небу.

Куће начињене од бачених канти

Цео овај крај је огромно налазиште злата. У рудницима, чији се ходници спуштају готово 3.000 метара испод земље, ради 300.000 радника. Међу њима је мало белих људи. Закон и раднички синдикати белих побринули су се за црначку радну снагу. Они свим средствима спречавају Црнце да постану квалификовани радници у ма којој грани индустрије. Тиме су они себи обезбедили огромну резерву јевтине радне снаге за своје фар-

ме и за руднике злата. Због тога у црначким насељима владају бедна, нечистоћа и заразне болести.

Пут од Јоханесбурга до рудника у граду Дербену вијуга између жутих пирамида камене прашине. С једне стране пута лежи урочиште које насеље Софијатаун. Мало даље је Мерака. Мале колибе више личе на привремене заклоне него на стална људска боравишта. Направљене су од лима бачених канти, исцедених врећа, и крпа, од поломљених сандука. Међутим, у овом крају Африке ноћи могу да буду јако хладне, а киша понекад данима пада.

Рудник у Дербену има око 10.000 рудара. Канцеларије управе рудника налазе се у лепим, удобним зградама, недалеко од велике топонице. Топоничари су млади и снажни Црнци. Обнажени до појаса и са азбестним рукавицама, они ваде златне шипке из малих пећи. Злато се најпре хлади у води а потом вади из калуца. На поду топонице леже многобројне шипке охлађеног злата. Да би се добила само једна шипка злата, потребно је прерадити пет хиљада тона камена у коме има златне руде. Та шипка резултат је безбројних часова рада дубоко под земљом и неколико напорних дана проведених поред пећи за топење.

Као у паклу

Недалеко од топонице је улаз у рудник. Дизалица се без заустављања спушта на дубину од 1.800 метара. Из пространог подземног одељења с електричним осветљењем воде уске трачнице у ходнике прокопане кроз стене. У први мах човек не примећује неку нарочиту живот у овом подземном радилишту, и тешко може да поверује да ту у једној смени ради 4.000 људи. Из побочних галерија, узаном пругом клизе вагонети натоварени златном рудом. Сваки вагонет гурају по два радника, наги до појаса и обливени знојем. Они уморно гурају свој терет. Једва окрену главу да погледају оне који им долазе у сусрет. Мирни, равнодушни и тужни, они личе на људе који су упрегнути у тешки плуг. У њиховим очима са крупним беобањачама, које у овом мраку изгледају још веће и беље, чита се замор. У ходницима је ваздух загушљив и врео. Човек има утисак да му је преко главе пребачено влажно ћебе које га гуши. Са свода и низидове стално се слива вода. Камени сводови нису довољно подграђени дрвеним стубовима, те вода повећава и онако велику опасност. Један тунел води у другу велику подземну дворану. Дизалица која личи на покривен чамац спушта се у нове галерије које се

налазе на дубини од 2.200 метара. У њима је још топлије и влажније. Са дна тунела који изгледа напуштен, чује се звук ваздушне бушнице. То је једини знак живота у овој подземној врелој тишини. Човек који бушницом спрема лежиште за миће припада црначком племену Зулу. Његово тело, црно

као угаљ, изгледа сиво од камене прашине која му се упија у кожу.

Трећа дизалица одводи на дубину од близу 3.000 метара. И ту стално капање топла, прљава вода. Ваздух пали својом вредношћу и сасвим је засићен испарењима. На месту где се галерија шири, велики број Црнаца товари у вагонете руду. На зиду, заробљена у чврстом камену, види се зеленкаста трака нешто шири од длана. То је златна жица која је људе довела у ову дубину. За човека који се спусти у најдубље ходнике изгледа невероватно да се ту може издржати пуних осам часова. За њега је минут дуг, један сат ужасна мора која зауставља дах и убија разум, а осам сати рада претставља пакао који се не може ни замислити. Па ипак, Црнци ту раде из дана у дан.

Четрнаестомесечно робијање

Црни радници добивају посао тек пошто потпишу четрнаестомесечни уговор. Кад ступе на посао први пут, сваки од њих једва чека да протекне тих четрнаест месеци. А ипак, већина од њих и после тога обнавља уговор. Јер, управа рудника се побринула да то буде једини посао који црнци радници могу да добију. За свој рад они примају два боба (пола долара) на дан. Бели радници у руднику добивају једанаест пута више. Али, зато у управи рудника истичу да црнци радници имају бесплатан стан и храну, а сем тога и играли-

ште за футбол и крикет. Нико, разумје се, не истиче да на та игралишта после осмочасовног рада не дође ни један црни радник.

На „пристојној“ удаљености од зграда рудничке управе изграђен је мали град у коме живе црни радници. Њихове кућнице личе на правилно поређане кутије. Свака кућница има само једно одељење. Поред врата је мала гвоздена пећ. У соби, која није већа од шеснаест квадратних метара, налазе се многобројна дашчана лежишта.

У једној канцеларији управе налази се огромна картотека радника. У њој су забележена њихова имена, време које су провели на послу и прекршаји радне дисциплине. Успеси у раду се не бележе. На свим картонима налазе се и —

отисци прстију...

Градове на југу Африке не називају без разлога „златним градовима“. Из ових рудника ископа се сваке године злата у вредности од 400 милиона долара. Али мало је ових који знају како се добија ово злато, под каквим га условима ваде 300.000 црних радника из овог дубоког подземног пакла Јужне Африке.

Корисно тетовирање

Недавно, на једном међународном конгресу медицинских стручњака, један од учесника изнео је мишљење да би сви људи требало да имају на телу утветовирану ознаку крвне групе.

Трансфузија крви заузима важно место у савременој медицини, а она се може извршити тек пошто се одреди крвна група лица које даје и оног које прима крв. У великим болницама постоје залихе крви за хитне случајеве. На боцама у којима се она чува налазе се етикете са ознаком крвне групе. Лекарима је тиме знатно олакшан рад, јер приликом трансфузије треба да одреди само крвну групу примаоца. Међутим, у многим случајевима и то одузима драгоцено време. Обавезно тетовирање ознаке крвне групе омогућило би, како сматра овај лекар, да се трансфузија обави без претходног лабораториског прегледа крви.

Витамин Б12 — нови лек против малокрвности

Црвени кристали новог витамина Б12 показали су несебично лековито својство. Мала количина тих кристала може да спасе неколико хиљада болесника. Хиљадити делови милиграма црвеног витамина довољни су за борбу против малокрвности и њених тешких последица по живчани систем. Већ први покушаји показали су да нови витамин делује брзо и поуздано.

Д-р Жорж Мино добио је Нобелову награду због тога што је открио да се узимањем свих количина црне цигерине лечи малокрвност. Али како болесници често нису могли органски да поднесу потребне количине цигерине, хемичари су почели да справљају екстракт јетре који се малокрвнима даје у облику инјекције. Захваљујући њему, спасене су хиљаде људских живота. Међутим, често је долазило до разних запаљења на местима где су инјекције давале. Поред тога екстракт је био веома скуп.

Како пронаћи једноставнији, ефикаснији и јевтинији лек против малокрвности? — питали су се научници. Јетра је орган који се састоји од великог броја хемиских јединица, од којих многа још нису позната. Зар међу њима не постоји материја која лечи малокрвност? Године су стотине научни-

ка трагале за том материјом. Најзад су 1948 године д-р Мари Шобр, д-р Фолкерс и његови сарадници извојевали дуго тражену супстанцу. То су били сјајни кристали јасно црвене боје.

Један грам те материје добивен је од четири тоне црне цигерине. Али, како се за лечење употребљавају несебично мале количине витамина Б12, добивена количина претстављала је велику залиху. Три малокрвна болесника примила су тада инјекције, које су по количини најмање које се памте у историји медицине.

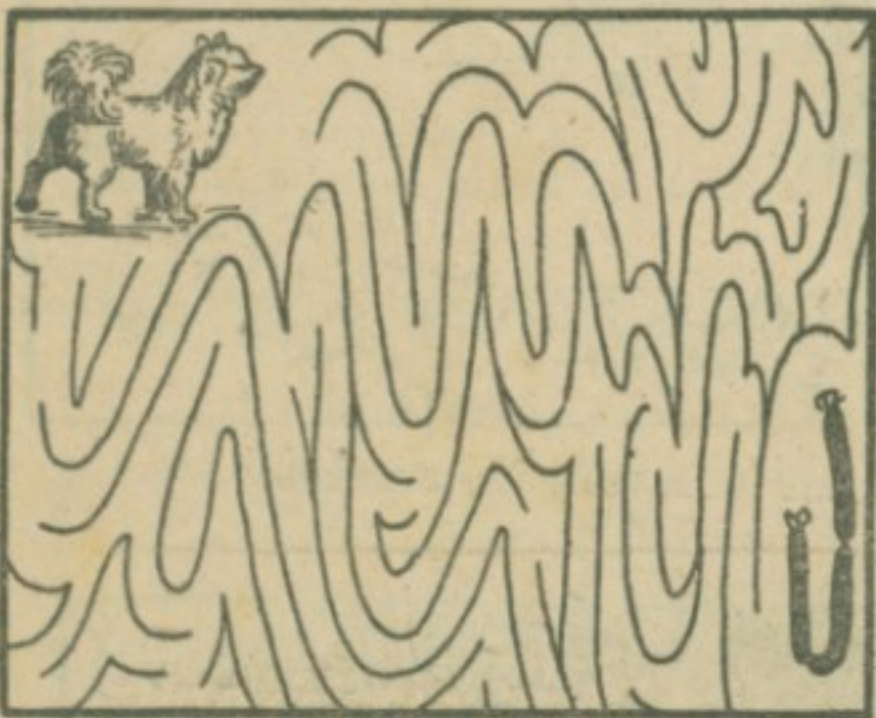
Па ипак, витамин Б12 не лечи малокрвност потпуно. Потребно је да болесник дуго, у редовним размацима, прима по једну инјекцију. Али, у поређењу са екстрактом јетре, витамин Б12 има велику предност: извојевене кристале витамина Б12, лекар лако дозира, док са екстрактом јетре то није могуће. Болесници се сада све више лече црвеним кристалима новог витамина, јер његово убризгавање не изазива бол и нема штетних последица по околну ткиво. Што је још значајније, у последње време витамин Б12, добива се из плевни, као nus-продукт стрептомицина.

Сада се врше покушаји да се витамин Б12, употребни и за лечење склерозе. Код многих болесника постигнути су добри резултати.

ОВОГ МИНУТА -СВАКОГ МИНУТА

- Европски рибари улове сваког мину та четири тоне харинга.
- Канада произведе сваког минута че- трнаест тона дрвенасте масе од које се из- рађује хартија.
- Француске биоскопе посети сваког минута просечно по 800 лица.
- Сваког минута САД увезу каучука у вредности од 1.500 долара.
- Норвешке хидроцентрале произведу сваког минута 33.000 киловат-часова елек- тричне енергије.
- Јапан произведе сваког минута чети- роне сумпорне киселине.
- Аустрија производи сваког минута хиљаду килограма кока.
- Са париске железничке станице „Гар де Лион“, у току лета, сваког минута полази по један путнички воз.
- Сваког минута у САД се на производ- њу нових филмова утроши 1.250 долара.
- Француске фабрике сваког минута произведу 270 пари обуће.
- Кроз артерије крв тече брзином од 18 до 36 метара у минути.
- Кроз Панонску Равницу Дунав тече брзином од 55 метара у минути.
- Сваког минута југословенске фабри- ке произведу 2.200 килограма цемента.
- Југословенске електричне централе произведу сваког минута 5.140 киловат-ча- сова електричне енергије.

ЛАВИРИНТ

Којим путем ће пас стићи до кобасице?

Да ли знате?

ВЕШТАЧКО ОДГАЈИВАЊЕ ПРАСИЋА

На огледним фармама у савезним државама Мисури, Ајова, Висконсин и Пенсилванија (САД) извршени су оштри одгајивања прасића одвојених од мајки после два дана живота.

За те оштите било је потребно да се припреми нарочита храна у којој је поред млека било и витамини и других хранљивих састојка. Огледни су показали да је овај начин одгајивања могућ, а резултати су знатно бољи него при природном отхрањивању. Тако, 3.000 прасића на којима су вршене огледи после 8 недеља тежили су 16,6 килограма, док прасићи које мајка доји ретко кад достигну тежину од 12 килограма. Сем тога, опао је и проценат угинућа.

Прасићи су за време одгајивања били смештени у засебне кавезе, који су загревани електричном енергијом. У свакој прегради било је намештено мало лимено корито. У одређено време звучници изнад корита, мамчили су прасад на храну, на тај начин што су репродуковали гроткање кр мача са грамофонских плоча.

НЕСЛАДОМЉИВЕ БОЦЕ

На изложби амбалаже у Атлантук Ситију, у САД, могу се видети и велике боце од пластичне материје за превоз отрова и јаких киселина, које се не могу разбити. Боце су издване из једног комада материје и могу да приме до 45 литара.

МОРЕ — РУДНИК МЕТАЛА

Пошто је старо гвођдје достигло веома високу цену на светском тржишту, све се више исплати вађење одули- на потопљених бродова. Рачуна се да само у Балтичком Мору има око 600.000 тона гвођђа које би могло да се извади, док Северно Море, са потопљеним немачким бој-

ним бродовима „Бремен“ и „Тирпиц“, спада такође у врло рентабилна налазишта.

Једна норвешка екипа на- да се да ће, помоћу дизали- це од 200 тона, успети да у року од три године растави „Тирпиц“ и да на тај начин извуче из мора 15.000 тона разних легура, 3.000 тона бабра и бронзе и око 20.000 тона челика.

ПИСАЋА МАШИНА ЗА НОТЕ

Једна млада Енглескиња у савршила је писаћу маши- ну, која уместо слова има музичке знаке. Нотни знаци на линијама исписују се по- моћу једног табулатора, који помера механизам машине горе и доле. Помоћу ове ма- шине могу се писати музички текстови и на матри- цама за умножавање, а та- кође је могуће умножава- ње у више примерака по- моћу идиито-папира.

Захваљујући овом изуму, композитори ће моћи да у- множавају своје композици- је, а музичари неће морати више да препишују руком партитуре.

КАЛЕМЉЕНИ ПАРАДАЈЗ

После девет месеци рада и огледа, једном аустрали- јанском ботаничару је успело да одгаји парадајз нака- лемљен на стабло дивље биљке зване „кангуру“, која је отпорна према ветру и мразу. Ово „стабло“ пара- дајза може да издржи три године у стакленим и отво- реним баштама, и преко це- ле године даје плод.

НАЈМАЊИ АВИОН НА МЛАЗНИ ПОГОН

Французи су произвели најмањи реактивни авион на свету. То је двосед чији ра- спон крила износи свега се- дам метара и двадесет сан- тиметара, а дужина нешто више од пет метара. Овај минијатурни авион, који по- креће једна млазна турбина, развија брзину од 380 кило- метара на час, а може да ле- ти без спуштања 500 до 700 километара.

„ГРАЂЕВИНСКА ПРАЋКА“

У Немачкој је конструи- сана једна справа, названа „грађевинска праћка“, помо- ћу које се великом брзином дотурају цигле и цреп мај- сторима на грађевинама. Та справа претставља, у ства- ри, савремену примену рим- ског катапулта. Постављена испред грађевине, она изба- цује на жељезну висину гра- ђевински материјал, чиме се знатно уштеђује у времену и радној снази.

Конструктор тврди да ће гова „праћка“ може у току једног часа да избаци две до три хиљаде „проектила“ на висину од двадесет ме- тара.

ШЕЋЕР БЕ НЕКАДА МОГАО ДОБИТИ САМО У АПОТЕЦИ

У Индији се још у најста- рије доба знало за шећер. Производња шећера била је позната и у Сирији и Егип- ту. У дванаестом веку по- чело је гађење шећерне тр- ске на Сицилији, а одатле је она пренета на Мадеру и на Канарска Острва, одакле је продирала све даље по све- ту.

Шећер је у прво време у- потребљаван само као лек. У Француској, за владавине Анрија IV, шећер је био ве- ома скуп и продаван је и- скључиво у апотекама. Ње- гова потрошња почела је да расте са сње широм употре- бом кафе и чоколаде.

Све до 1747 године, ше- ћер се добивао једино из шећерне трске. Немци су пр- ви почели да га производе из шећерне репе, али је тај шећер био мало цеђен. Тек доцније, кад је Наполеон у- вео континенталну блокаду и забранио сваки увоз из Енглеске и њених колонија, шећерна репа постала је главна сировина за произво- дњу шећера.

Јесте ли већ чули да...

...за сигнале за- ставице које су и да- нас у употреби у мор- нарици, знали су грч- ки морнари пре две и по хиљаде година.

...у првим антич- ким грчким трагеди- јама играо је само је- дан глумач.

...карикатуре су цртали и стари Егип- тани. Нађена је једна добро очувана кари- катура египатског вла- дара Рамзеса III, из XIII века пре наше ере.

...крстарицама су некад називани ратни бродови — једрилице који су крстарили мо- рима и ометали не- пријатељску трговац- ку флоту у пловид- би, а штитили своју. Бродови ове врсте носе и данас то име.

...славни францу- ски књижевник Оно- ре де Балзак имао је обичај да сваки испи- сани лист хартије ба- ци иза себе. Те ли- стове сакупљао је ње- гов слуга срећивао и носио у штампар- нију.

...женско рубље ни- је се продавало у трговинама све до 1876 године, већ су продавци ишли од куће до куће и нуди- ли своју робу.

...тигар лако мо- же да прескочи и поток или јарак ши- рок девет метара.

...деведесет од сто свих цених сатова у свету производи Швајцарска.

ЖИВОТ у граду ПЧЕЛА

Овај „град“ се налази у шупљини старог храста. Пуко- тине на кори храста танке су као сечиво ножа. Генерације пчела бушиле су ове отворе во- ском који временом постаје тврд као стакло. Када сунчеви зраци падну на овај восак, он се прелина у дивним дугиним бојама.

Њихови пупољци су пуни цветног праха и покрива их дебео слој жути прашице. Цело друво прожего је једва осетним мирисом који за пчелу толико много значи. Она се спушта на највећи пупољак. На њеним ногама налазе се корнице за цветни прах. Оне јој ништа не сметају при лету. Невероватном брзином она сакупи цветни прах у своје корнице и онда се журно враћа својем старом храсту. На у-

лазу у храст дочекују је две пчеле-стражарке, озбиљне и строге. спречавајући улазак свакоме кога не познају. Али пчела која се враћа са својим драгоценим товаром није туђа; стражарке то утврђују по мирису. И тако, она брзо одлази у само срце дрвета, где је веома мрачно за човека око. Међутим, пчела ту види јасно као човек по дану. Пробивши се брзо кроз пре-

пуне улине, она прилази гомилици меда, где се ослобађа свога товара. Ослобођена терета, она започиње неку врсту веселе игре. Остале рад-нице напуштају свој посао, журе ка придошлици и придружују се њеној игри.

На који начин сазнају оне да је њихова другарица стигла? Да ли пчела која је донела цветни прах игром објашњава својим другарицама место где је мед нашла? И да ли пчеле имају памћење, то још није разјашњено. Зна се само то да после оне игре пчеле напуштају град и одлазе да траже нови цвет- ни прах.

Непријатељи пчела

У повратку им се често догоди да изгубе свој нектар на чудан начин. Враћајући се кући, неке пчеле успевају да уђу у унутрашњост храста, док друге, које су сувише уморне, једва имају снаге да се приближе подножју храста. Ту их дочекују мрави — њихови непри- јатељи. Они их нападају, а пчеле притом остају непомичне као при- коване за тло. Тада мрав отвара у- ста и пружа дуги црни јејак према пчели. Врло брзо он успева да је- зиком извуче велики део сакупље- ног меда. После тога мрав одлази, и пчела тек тада као да се буди из дубоког сна. Пошто прикупи сна- гу, она се постићена враћа у „град“ да остави оно мало меда што јој је остало.

Мрав међутим није једини не- пријатељ пчела. Ујесен, кад се пчеле спремају за зиму и кад је њихов „град“ пун меда, покуша- вају и други непријатељи да про- дру унутра и да дођу до меда. Међу те њихове непријатеље спа- да и пољски миш. Пошто једно време проведе сакривен у под- ножју храста, он успева да врло лако дође до улаза у град. Нама- мљен мирисом меда он је нестр- пљив да што пре дође до њега. При уласку у град не наилази ни на какве препреке. Чудновато је али тачно да се пчела која напада човека, вола или медведа кад за- прете њеном „граду“, толико бој-

миша! Оне остају збијене једна уз другу, док миш дрско једе њихов мед. Стотине и стотине умиру од глади сваке зиме, не смејући да се одупру мишу који их често остави без икакве хране.

Преко зиме, пчеле не напуштају „град“, а са првим дахом пролећа и првим сунчевим зрацима почињу поново да одлазе у природу, од цвета до цвета, да купе слатки ми- рисни нектар.

Водоравно:

- 1) старинско дугме на јелеку; 5) варош у Грчкој (средште старе културе); 7) немачки композитор; 8) хемиска формула за бизмут; 10) народни лекар; 11) поглавар католичке цркве; 13) прастановник Балканског Полуострва; 14) спосо-

- име; 28) француски књижевник; 29) поглавница Хуна; 30) сјева; 31) потврда; 32) књижевни род; 34) гесло.

Усправно:

- 1) река у Италији; 2) једна ни- јанса жуте боје; 3) ловачки пас; 4) немачки предлог; 5) град у А- рабији; 6) перска лука; 7) по- љопривредна алатка; 9) сјева; 10) лична заменица; 11) страх; 12) ме- ра за површину; 14) коњаник; 16) зграда од дасака; 18) врста чети- нара (бора); 20) козачки заповед- ник; 21) књижевни род; 22) син тебанског краља Лаја; 24) оружје Индијанаца Јужне Америке; 25) предлог; 26) Шекспирова драма; 27) предлог; 29) приказа; 31) по- казна заменица; 33) немачки фи- зичар.

РЕШЕЊЕ УКРШТЕНИХ РЕЧИ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

- Водоравно: 1) ку; 3) Бари; 5) Панама; 7) Паганини; 9) Урал; 10) тал; 11) лаж; 12) касе; 13) ад; 14) мотор; 15) Амазон; 17) Икар; 18) клерик; 20) елита; 21) ос; 23) ла- ма; 24) Ири; 25) аве; 26) амам; 27) Митилена; 29) Равена; 30) ра- ја; 31) На.

- Усправно: 1) канал; 2) Уран; 3) багаж; 4) имитатор; 5) парада; 6) анасон; 7) Пула; 8) Илер; 12) Козара; 14) макета; 16) милиметар; 18) клавир; 19) Корана; 20) Елам; 22) Сима; 24) имена; 26) алеја; 28) Иван.

